

וביאור מחלוקתם לשיטת רב מתנא בדף ה הוא:

דעת חכמים: היות ועדיין עומד הוא בתוך ימי נזירותו שהיא שלשים יום, הרי זה סותר את הכל, כשאר נזיר שנטמא בתוך מנין ימי נזירותו שהוא סותר את הכל. ואף שאם היה מביא קרבנותיו, היינו אומרים "מקצת היום ככולו", מכל מקום אין אומרים "מקצת היום ככולו" לענין סתירה שנחשיבנו כאילו נטמא ביום שלשים ואחד, אלא סותר הוא את הכל, היות ולא השלים את כל נזירותו בטהרה.

דעת רבי אליעזר: אף לענין סתירה אומרים "מקצת היום ככולו", ואם כן נמצא שנטמא אחר מלאת ימי נזרו, ולפיכך אינו סותר אלא שבעה ימים, כדי שייטהר ויעשה "תגלחת טהרה" כשהוא טהור.

ומשנינן: ברייתא זו — שאם הניח בשערותיו כדי לכוף ראשן לעיקרן אין התגלחת סותרת — עוסקת ב**כגון שגילהוהו אחר מלאת** (2) ימי נזרו ביום השלשים לנזירותו. וביום זה בלבד אין התגלחת באופן זה סותרת, וכדמפרש ואזיל.

ומני [מי הוא התנא של הברייתא] **רבי אליעזר היא** —

ולשיטתו הוא, **דאמר** רבי אליעזר לענין סתירה שעל ידי טומאה:

ותו, (18) ועוד ראייה שהשיער גדל מתחתיתו, שהרי **כד צבעי סביא דיקנהון** [כאשר צובעים הזקנים את שערם בשחור כדי שיהיו נראים ככחורים], (19) **חורין**

עיקבי נימהון [עיקרי שערותיהם, לשון "נימא"], כאשר שערם גדל, הרי שערותיהם לבנות בתחתיתם, כצבע יצירתם.

שמע מינה מלתחת רבי, ולכן עיקרי השער לבנים הם, לפי שחדשים הם, ועדיין לא נצבעו.

ומסקינן: אכן **שמע מינה** שהשיער גדל מתחתיתו.

ומקשינן: **ואלא הא דתניא: "נזיר שגילהוהו לסטים**, (1) **ושיריו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, אינו סותר"**, תיקשי:

ואי סלקא דעתך כאשר הוכחנו, שהשיער **מלתחת רבי** — **ליסתור!**? וכמו שנתבאר לעיל, שהנפקא מינה בספק זה הוא לענין סתירה על ידי תגלחת כשהשאייר בשיער כדי לכוף ראשו לעיקרו, שאם השיער גדל מתחתיתו, היות ואין זה השיער שהיה עליו בעת קבלת נזירותו, הרי הוא סותר.

לעיל במשנה דף טז א שנינו: "מי שאמר הריני נזיר, נטמא יום שלשים [קודם שהביא את קרבנותיו], סותר את הכל. רבי אליעזר אומר: אינו סותר אלא שבעה".

1. לאו דוקא לסטים, והוא הדין אם גילח הנזיר עצמו.

2. היינו ביום השלשים שהוא יום מלאת ימי נזרו, ומה שאמרה הגמרא "אחר מלאת", היינו

18. מילה זו היא על פי גירסת "המפרש" וביאורו, ולפי תוספות אין נראה שגרסו מילה זו.

19. נתבאר על פי הרא"ש.

ומבארת הגמרא, שהיות וביום השלשים, שהוא יום הראוי לתגלחת מצוה, הרי היה לו שיער של שלשים יום, נמצא שיצאה שעה הראויה לתגלחת, ושוב לא איכפת לן שאחר כך נתגלח.

ומן הדין היה לנו לומר שלא ימתין כלום, אלא שצריך הוא להמתין שבעה ימים, משום דיליף תגלחת טהרה ביום מלאת, כלומר: סתירה שעל ידי תגלחת שהיא טהורה – מתגלחת טומאה ביום מלאת, כלומר: מסתירה שעל ידי טומאה:

מה תגלחת טומאה שבעה, אף תגלחת טהרה שבעה. כשם שהנטמא ביום מלאת מוסיף על מנין נזירותו שבעה ימים, אף מי שגילה ביום מלאת מוסיף על מנין נזירותו שבעה ימים.⁽³⁾

כל שנטמא הנזיר אחר מלאת, דהיינו ביום השלשים, שבעה ימים בלבד הוא סותר [כדי שייטהר תחילה בהזאת שלישי ושביעי], ואינו סותר את כל הימים הראשונים.

ולשיטתו, אף אם גילוהו ביום מלאת לא יסותר שלשים יום אלא שבעה ימים בלבד, וכדמפרש הגמרא ואזיל, ושוב, ממילא, אם לא נתגלח כולו אלא נשאר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, אינו סותר כלל, וכדמפרש כל זה הגמרא ואזיל.

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי אליעזר [היינו התנא של הברייתא שכאשר נתבאר רבי אליעזר הוא], כיצד תלוי דין התגלחת ביום מלאת עד שנשאר כדי לכוף ראשו לעיקרו, לדין סתירת שבעה על ידי טומאה ביום מלאת?

טומאה; אבל לרבנן שאין אומרים "מקצת היום ככולו" לענין סתירת טומאה, אלא דנים אותו כמי שנטמא באמצע מנין נזירותו, הוא הדין שאין יום זה נקרא "יום הראוי לתגלחת".

והביאור הוא: כי יסוד מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים יש לפרשה, שרבי אליעזר סובר: היות ו"מקצת היום ככולו" הרי זה כאילו עבר כבר יום השלשים, ואילו חכמים סוברים: אם היתה סיבה "לגמור" את היום אחר שעבר מקצתו וכגון שהביא את קרבנותיו, אכן "מקצת היום ככולו" שהקרבנות מסיימים את הנזירות אף שלא נגמר יום השלשים, אבל אם נטמא ולא "נגמרה" הנזירות על ידי הקרבנות, עדיין אנו מחשיבים אותו כנטמא באמצע נזירותו; ואם כן אף שיכול הוא "לגמור" את היום הזה בהבאת קרבנות, מכל מקום עד שלא הביא את קרבנותיו אין זה יום הראוי להבאת קרבנות, וכל שכן שאין יום זה נקרא יום הראוי לתגלחת כל עוד

משום ש"מקצת היום ככולו" לדעת רבי אליעזר אף לענין סתירה, ונמצא שהוא "אחר מלאת".

3. א. כתבו התוספות על דמיון הגמרא: "ואף על גב דלא דמי לגמרי, דהתם צריך להמתין שבעה כדי להביא קרבנותיו בטהרה, [ומה ענין זה לתגלחת טהרה], מכל מקום שוו חכמים סתירה דתגלחת דאחר מלאת, לסתירת טומאה", וראה מה שכתבו בענין זה ה"קרן אורה", ה"חזון איש" סימן קמ"ח, וראה ב"ארזי הלבנון" אות קצה.

ב. מבואר בסוגיא, שכל זה הוא אליבא דרבי אליעזר, אבל אליבא דרבנן אין הדין כן אלא סותר שלשים יום, ויש לבאר את הענין בשני אופנים:

האחד: אין אנו אומרים שיום השלשים הוא יום הראוי לתגלחת, אלא לפי רבי אליעזר הסובר: "מקצת היום ככולו" אפילו לענין סתירת

והיות שאם נתגלח ביום השלישי אינו ממתין אלא שבעה ימים, שהם כדי גידול שיער כדי לכוף ראשו לעיקרו, לכן אם מתחילה נשאר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, אינו סותר כלל.⁽⁴⁾

שנינו במשנה: **נזיר שגילה, בין בתער בין בזוג או שסיפסף כל שהוא, חייב:**

א. בברייתא לקמן [הובאה בעמוד זה] למדנו:

והיות שאם נתגלח ביום השלישי אינו ממתין אלא שבעה ימים, שוב ממילא יודעים אנו שאם נתגלח ביום זה ונשאר בשערותיו כדי לכוף ראשו לעיקרו, שאינו סותר כלל

ומשום דקים להו לרבנן: **כל שבעא יומין, אתיא מזוייא** [שיער] **כדי לכוף ראשו לעיקרו** [ידוע לחכמים, שבשבעה ימים גדל השיער כדי לכוף ראשו לעיקרו].

וכן מדויק מהמשך התוספות שכתבו לפי הגהת "ארזי הלכנון", "אבל ודאי כרבנן נמי מצי לאוקמיה וכגון שגילחיהו ביום לב או ביום לג וכו'", הרי שביום ל"א פשוט שאי אפשר לאוקמיה כרבנן, ובהכרח שאת זה ביארו קודם לכן.

4@89@99א. יש לעיין, אם גילחיהו עד שלא נשאר בו כדי לכוף אך לא גילחיהו לגמרי, ודי לו בפחות משבעה ימים כדי שיצמח שערו כדי לכוף, אם די בהמתנת פחות משבעה ימים עד שיגדלו שערותיו כדי לכוף ראשו לעיקרו? ובחזון איש סימן קמ"ח כתב שדי בזה, וראה **שם מה שהקדים לזה.**

ב. בתוספות - אחר שביארו את הטעם שאי אפשר לאוקמיה כרבנן ולאחר מלאת, ומשום שלשיטתם סותר הוא שלשים יום אף בטומאה - כתבו: "ולא הוה סגי [כשנתגלח לאחר מלאת] במה ששיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, אלא **אם כן שיירו בו מה שראוי ליגדל בשלשים יום**", ויש להסתפק, אם לא אמרו כן אלא במי שגילחיהו לאחר מלאת, או אף במי שנתגלח בתוך מלאת.

ג. יש להעיר על דבריהם: אם נשאר בו שיער של שלשים יום, אם כן לכאורה בהכרח שיש בו שיער כדי לכוף ראשו לעיקרו [שהוא גדל בשבעה ימים בלבד] מאותו שיער שהיה עליו

שלא הביא את קרבנותיו ו"גמר" את נזירותו. השני: לענין "יום הראוי לתגלחת" אין נפקא מינה בין רבי אליעזר לרבנן, ועיקר הנפקא מינה הוא לענין מה שאנו למדים תגלחת טהרה מתגלחת טומאה, ולרבנן שבתגלחת טומאה ממתין הוא שלשים, אף בתגלחת טהרה ממתין הוא שלשים.

ולשון התוספות הוא: "אבל לרבנן ודאי כיון [דאם] נטמא לאחר מלאת סותר שלשים יום, כדאמרינן בריש פרק שלישי, הכי נמי הווי ילפי' כל תגלחת (דטומאה) [מטומאה] דלאחר מלאת, לסתירת שלשים כמו בטומאה, דבעינן בשעת תגלחת גידול שער של שלשים יום, כי גילחיהו נמי אחר מלאת יהיה סותר שלשים יום וכו' ולכך אוקמינן דוקא כרבי אליעזר"; ולכאורה מפורש כאופן השני.

אך זה אינו, כי יש לומר שלא דנו התוספות אליבא דרבנן בכגון שגילחיהו ביום שלשים [ויכמו שהגמרא מפרשת אליבא דרבי אליעזר], אלא הם באים לבאר למה לא אוקמוה כרבנן וכגון שנתגלח אחר מלאת ממש, דהיינו ביום שלשים ואחד, שהרי לפי חכמים במשנה לעיל טז א אם נטמא ביום שלשים ואחד הרי הוא סותר שלשים יום [וזוהו מה שנתכוונו להביא מפרק ג; והטעם מבואר שם משום גזירה אטו יום שלשים], ולזה ביארו מה שביארו.

"תער לא יעלה על ראשו", אין לי אלא תער. תלש, מרט – מנין?

תלמוד לומר "לא יעבור על ראשו".

וכוונת הברייתא היא לומר, שלא תאמר תער דוקא, אלא אף כל המעבירין בכלל. ומכל מקום צריך שיהיה כעין תער, דהיינו עד שיקצוץ את השיער מעיקרו [וזהו היא דעת משנתנו].

עוד מוכח מן הסוגיא לקמן מא א, שרבי אליעזר סובר: אינו חייב אלא בתער ממש, ולא בכל המעבירין.

תנו רבנן:

כתוב בתורה בפרשת נזיר: "תער לא יעבור על ראשו", ומאחר שאמרה התורה "תער לא יעבור על ראשו" –

אין לי שיהא אסור הנזיר וחייב עליו מלקות, אלא בתגלחת שגילח הנזיר בתער וכל הדומים לו – דהיינו שגילח את השיער סמוך לעיקרו – שאף בהם הוא אסור, מפני שנתרבו מ"לא יעבור על ראשו".⁽⁵⁾

אבל תלש ביד או מירט בסם או סיפספ ביד כל שהוא,⁽⁶⁾ כלומר: שלא גילח את השיער סמוך לעיקרו – מנין שאף על פי שאינו לוקה משום "תער לא יעבור על ראשו", מכל מקום הוא אסור?

תלמוד לומר: "קדוש יהיה, גדל פרע שער ראשו".

כלומר: אף שלא עבר בלאו, בכל זאת ביטל מצות עשה ד"קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו",⁽⁷⁾ דברי רבי יאשיה.

ולדעת רבי אליעזר בלבד.

5. דעת רבי יאשיה כדעת משנתנו והברייתא שבסמוך, המחייבים אף על שאר מעבירין כל שהם כעין תער, ומשום שנאמר "לא יעבור על ראשו", תוספות, ועל פי זה נתבאר בפנים.

6. נתבאר על פי הרא"ש.

ולשון "כל שהוא" ביארו התוספות במשנתנו, ובברייתא לקמן בעמוד זה, שהכונה היא אפילו שעה אחת; ואולם בדברי רבי יאשיה נראה לכאורה מדבריהם שהם מפרשים: אפילו גילח מאורך השיער כל שהוא; וכן מסתבר, שהרי עיקר כוונת הברייתא היא לרבות איסור בגילוח שלא כעין תער, ואין ענין זה מרומז אלא בלשון "כל שהוא", כי תלישה מריטה וספסוף תיתכן אף בכעין תער, וכמו שמבואר במשנתנו וכלשונו של רבי יונתן החלוק על רבי יאשיה.

7. לשון התוספות הוא: "קדוש יהיה גדל פרע,

בשעת קבלת נזירותו, ואפילו אם "מלתחת רבי", ואם כן תיפוק ליה שבאופן זה ודאי אינו סותר, ואם כן לא היו צריכים לחדש סברא חדשה, ולעיל בהערה בתחילת הסוגיא הובאה איסתפקתא בדין זה, ראה שם.

ד. בדין נתגלח ביום שלשים ושתיים או שלשים ושלש לדעת חכמים, ראה מה שכתבו התוספות, וקשה לעמוד על דבריהם, וראה "ארזי הלבנון" אות קצו בשם האחרונים.

ה. סיכום הסוגיא: שני דינים יש בסתירה על ידי תגלחת שנשאר שיער כדי לכוף ראשו לעיקרו:

האחד: אם נשתייר אותו שיער שהיה בו בשעת קבלת הנזירות, הרי שלכולי עלמא אינו סותר.

השני: אם לא נשתייר בו אותו שיער שהיה בו בשעת קבלת נזירותו, כי אז הרי הוא סותר, אלא אם כן נתגלח ביום מלאת ימי נזירותו,

גדל פרע שער ראשו", ואם כן יהא אסור אף בשאר המעבירין, ואף כשלא גילח את השיער מעיקרו — משום העשה! (10)

ומשנינן: דעת רבי יונתן היא, שלא נתחייב בעשה אלא מה שנאסר עליו בלאו, ולא

רבי יונתן אומר: "תער", אין לי אלא תער ממש, אבל מירט, תלש, או סיפסוף (8) אפילו אם גילח את השער מעיקרו כעין תער, הרי הוא פטור, כיון שנאמר "תער". (9)

ומקשינן על רבי יונתן: והכתיב "קדוש יהיה

יאשיה הרי הוא חייב בכל המעבירין כעין תער, ואסור משום העשה אפילו שלא כעין תער; ולדעת רבי יונתן אינו חייב ואינו אסור אלא בתער ממש.

ואף בלשון משנתנו יש לפרש שני אופנים: האחד: הרי הוא חייב בכל המעבירין ובלבד שיהא כעין תער.

השני: הרי הוא חייב בכל אופן שגילח, ואפילו שלא כעין תער.

ופירשו התוספות בדעת משנתנו כפירוש הראשון.

ומתוך דבריהם נראה שהכריח אותם לזה, כי אין נראה להם שהברייתא הסוברת שהוא חייב בכל המעבירין היא דלא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן, ואף אין נראה שדעת רבי אליעזר היא שלא כאחד מהם, ומתוך כך הוצרכו לפרש שרבי יאשיה כהברייתא, ורבי יונתן כרבי אליעזר; ואף במשנתנו מסתבר לפרש שהחייב שחייבה משנתנו על כל המעבירין אינו אלא כשגילח את השיער מעיקרו, וכדעת אחת השיטות שזכרו.

וקצת צריך ביאור, למה הכריחו בדעת רבי יאשיה כפי שפירשו מכח הברייתא שבסמוך, ולא הכריחו כן מכח משנתנו שאף היא סוברת בודאי שהוא חייב על כל המעבירין.

10. אף על פי שרבי יונתן לא אמר אלא "פטור", ויש לומר שאכן פטר ממלקות אך לא התיר, זה אינו, כי בהכרח שכוונתו לומר שהוא מותר, כי הרי אף לפי רבי יאשיה אינו חייב מלקות אלא אסור מצד העשה, ורבי יונתן לחלוק הוא בא.

שמצוה לגדל שיער ועובר בעשה"; וצריך ביאור כוונתם, כי "מצוה לגדל שער" משמע שהמגלח מבטל מצות עשה, ולשון "עובר בעשה" משמע שהוא אסור עשה לגלח.

8. התוספות אינם גורסים "כל שהוא", ראה ב"ארוי הלבנון אות רא.

9. כדעת רבי אליעזר הסובר שאינו חייב על כל המעבירין.

ולתוספת ביאור:

דברי רבי יאשיה יכולים היו להתפרש בשני אופנים:

האחד: אינו עובר בלאו אלא בתער ממש, ועובר בעשה בשאר המעבירין [כעין תער או אף שלא כעין תער].

השני: עובר בלאו בין בתער בין בשאר המעבירין אם גילח כעין תער, ועובר בעשה כל שגילח אפילו שלא כעין תער.

ואף דברי רבי יונתן יכולים היו להתפרש בשני אופנים:

האחד: אינו חייב ואינו אסור אלא על התער ממש, [והוא על דרך הפירוש הראשון בדברי רבי יאשיה].

השני: אינו חייב ואינו אסור אלא כעין תער ואולם חייב הוא אף בשאר מעבירין, [והוא על דרך הפירוש השני בדברי רבי יאשיה].

והתוספות פירשו את דברי רבי יאשיה על דרך הפירוש השני, ואילו את דברי רבי יונתן פירשו על דרך פירוש הראשון, ואף שאין דבריהם על אותה דרך; ונמצא שלדעת רבי

האחרונה — של מצוה — שהיא בתער, לכך נאמר "תער", כדי ללמד שתהיה בתער ולא בשאר המעבירין.

והרי ללמדו — לתגלחת מצוה שתהא בתער — ממצורע, שהוא מגלח שתי תגלחות⁽¹²⁾ בתער, אי אפשר

תניא אידך:

"תער", אין לי אלא אם גילח בתער ממש.

היות שאין דנין קל [תגלחת הנזיר שהיא א-מ קלה, היות ואינה אלא בראש בלבד] מחמור [תגלחת המצורע שהיא חמורה, שהרי הוא מגלח את כל גופו], לחמור עליו [על תגלחת הנזיר שתהא התגלחת רק בתער].

תלש ביד מירט בסם או סיפספ ביד כל שהוא כלומר: אפילו שעה אחת, מנין שהוא חייב מלקות ואף שלא גילח בתער?

תלמוד לומר: לא יעבור על ראשו.

רבי אומר: אינו צריך, כלומר: אין הדבר מוכרח שלכן כתבה התורה "תער" כדי ללמד על תגלחת אחרונה של נזיר שתהא בתער, אלא יכולים אנו לומר ש"תער" נכתב כדי ללמד על איסור התגלחת שתהא בתער דוקא, [ולקמן מפרש לה הגמרא].

כלומר: היות ולא אמרה התורה "בתער לא יגלח" ואמרה: "לא יעבור על ראשו", משמע לרבות כל המעבירין, ובכל זאת אין לרבות אלא כעין תער, משום שאמרה תורה "תער".

ומפני מה אני אומר שאין מוכרח כן?

ומפרשת עוד הברייתא: ומאחר שסופינו לרבות כל דבר ואפילו שלא בתער, מה תלמוד לומר: תער לא יעבור על ראשו? לשם מה הזכירה התורה לשון "תער", שאם לא באה התורה לומר אלא שיהא כעין תער, היה לה לומר "משחית לא יעבור על ראשו"! (11)

כי דין זה שהתגלחת אינה אלא בתער יכולים אנו ללמוד ממקום אחר, שהרי הוא אומר "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת", ולכך סמכה התורה "עד מלאת" ל"תער", (1) מפני שהתורה אמרה בכך: אחר מלאת — דהיינו כשהוא מגלח תגלחת מצוה — לא תהא תגלחת אלא בתער. (2)

ומבאר הברייתא: לפי שלא למדנו לתגלחת

2. לשונו של רבי נתבאר על פי התוספות, ונטו מפירושו הפשוט של הלשון, וטעמם שאם תפרש כפשוטו "אינו צריך" ללמוד שתגלחת מצוה שהיא בתער מלשון "תער", תיקשי: הרי אף לרבי אם לא שהיתה התורה אומרת "תער" לא היה מועיל מה שאמרה התורה "עד מלאת" שהרי לא היינו יודעים שבתער יגלח, ואם כן מה

11. נתבאר על פי התוספות, וכגירסת "ארזי הלבנון".

12. האחת בתום "ימי חלוטו" כשנרפא מן הצרעת, והשניה כשתמו "ימי ספרו", הם שבעת הימים שהוא סופר אחר שנטהר.

1. על פי תוספות בעמוד זה ד"ה בשלמא.